

FENNTARTHATÓSÁGI JELENTÉSEK SZEREPE A HAZAI VÁLLALATOK KÖRNYEZETMENEDZSMENTJÉBEN

*THE ROLE OF THE SUSTAINABILITY REPORTS IN THE HUNGARIAN
COMPANIES' ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEM*

GÁSPÁR GERGELY doktorandusz

Nyugat-magyarországi Egyetem, Környezet- és Földtudományi Intézet

ABSTRACT

In the past ten years the environmental awareness spread away in the social and the corporate sector as well. Due to this, the sustainable development became an important and necessary part of the corporate government systems. The sustainability reports summarize the performance in terms of sustainable development. These reports are becoming more and more popular among the Hungarian companies. The environmental sustainability is one of the main parts of these accounts, so they have direct connection with the firms' environmental management systems.

The main goal of the research is to find this connection between the Hungarian companies' reports and the environmental management system, with the investigation of their public documents. As an important point, the study is searching for the answer that how the environmental management takes place in these reports. The research analyses the international methods, the professional principles, and also the content of these documents.

1. Bevezetés

A társadalom környezettudatosságának erősödésével az ipari szereplők számára egyre inkább prioritássá vált a környezettudatos vállalatvezetési modell bevezetése, vagy legalább is annak az érintettek felé történő közvetítése. A kilencvenes évek közepétől körülbelül tíz-tizenkét évig a környezetmenedzsment rendszerek bevezetése és alkalmazása volt a legszélesebb körben elterjedt módszer a cél érdekében. Ebben az időszakban a vállalatok környezeti jelentéseket adtak ki környezeti teljesítményükről, melyben az általuk okozott környezeti hatások ellen hozott intézkedések eredményeit tették közzé a legtöbb esetben (Kovács, 2001).

A szemléletváltást a fenntarthatóság elméletének kiszélesedése hozta meg. A vállalatok pusztán környezeti szempontú értékelését a gazdasági és szociális teljesítmény bevonásával egészítették ki, és több olyan módszert dolgoztak ki, mely

ezt a három pillért igyekszik megfelelően, arányosan egybeolvasztani és megjeleníteni (Tóth, 2003). Ennek okán a környezeti jelentéseket felváltották a fenntarthatósági jelentések, melyek az azt kiadó cégek környezeti, gazdasági és szociális tevékenység területén elért eredményeit jelenítik meg.

Napjainkra hazánkban is elterjedőben van a fenntarthatósági jelentések kiadása – bár egyelőre a külföldi tulajdonú, vagy erős nemzetközi háttérrel rendelkező vállalatok esetén elsődlegesen. Kérdés azonban, hogy az egyelőre önbevalláson alapuló jelentések tárgya, és azok tartalma hogyan csatlakozik a cégek környezetmenedzsmentjéhez: azok szerves részeként ad visszacsatolást és tájékoztatást egyszerre, vagy csak egyszerű marketingeszközként szolgál az érintettek körének.

2. A környezettudatos vállalatvezetés beszámolóí

A vállalati környezeti menedzsment rendszereinek egyik alapvető elvárása a tájékozottság és tájékoztatás elve (Kerekes, 1997.). Ez röviden azt jelenti, hogy a vezetésnek naprakész információkkal kell rendelkeznie a vállalat környezeti állapotáról, a környezetre gyakorolt hatásairól, a hatásviselőkről, és a működése (vagy egyáltalán létezése) során érintett köröket folyamatosan tájékoztatnia kell a hatásokról.

A vállalatok körében először a környezeti jelentések jelentek meg. Már a kilencvenes években több európai ország vezetett be törvényi szabályozást a környezeti jelentések tartalmának és közzétételének szabályozásáról (Kovács, 2000.). A leggyakrabban alkalmazott menedzsment rendszerek közül az ISO 14001 csupán lehetőségként és ajánlasként tekint a jelentéskészítésre, az EMAS rendszer azonban már kötelezően számol ezzel az elemmel.

Hazánkban, bár készült törvénytervezet a témában, nem került magasabb szintű szabályozás alá a környezeti jelentés fogalma. Ezáltal a két fő probléma „tökéletesen” jelent meg a hazai piacon: a jelentések önkéntes volta miatt azok tartalma, színvonala, valóságos jellegű eltéréseket mutatott, emellett kifejezetten nagy probléma volt, hogy nem az érintettek információs igénye, hanem az adott cég szándéka határozta meg a nyilvánosságra hozott adatok körét. (Kovács, 2000).

A környezeti jelentések a hiányosságoktól függetlenül jó kiindulópontot jelentettek a vállalatok társadalmi-környezeti felelősségének erősítésére, azonban nem igényeltek kellő elkötelezettséget. Többek között a hiányosságok felszámolásának, és a vállalatok jobb motivációjának együttes megoldására alakították ki a fenntarthatósági jelentéseket.

A kétezres évek második felétől külföldön már nagy arányban felváltotta a környezeti jelentést a fenntarthatósági beszámoló, és hazánkban is egyre ismertebbé vált az új eljárás. A fenntarthatósági elemzéseken és értékeléseken alapuló jelentések azonban még a környezeti jelentéseknél is változatosabb tartalommal jelentek meg, mivel itt magát az értékelési eljárást sem rögzítik olyan alapvető módszerek, mint az ISO vagy EMAS szabályzatok.

A jelentések összetételét természetesen a fenntarthatóság három alappillére, a társadalom-környezet-gazdaság hármasa határozza meg leginkább. (Tóth, 2003) szerint azonban jelentős problémát jelent, hogy a valós, fenntarthatósági szempontok helyett a vállalatoknak is „kényelmes” adatokat összegzik a bevallások.

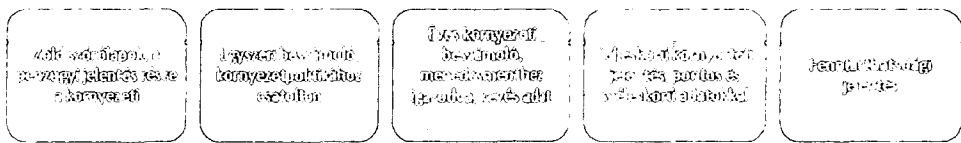
Nehéz összegezni azokat az elvárásokat, melyeket minden céggel szemben egyaránt fel lehet állítani: egy bányaiipari cég fenntarthatósága teljesen másképp értékelhető, mint egy energetikai cég erőművéé. A különböző szektorok, ágazatok összemérhetőségét már több alkalommal is megkísérelték. A legsikeresebb, és legtöbbet alkalmazott eljárásokat a Global Reporting Initiative, valamint a Dow Jones Sustainability Index tudhatja magáénak. Az általuk megfogalmazott sémákban a legtöbb esetben súlyozva jelennek meg a különböző hatások, az iparág függvényében.

Ezek alapján elérhetővé válik ugyan, hogy összemérhető legyen az egyes vállalatok fenntarthatósági állapota (beleértve a környezetét is), azonban megfelelő eljárásról csak akkor beszélhetünk, ha a közvetített adatok kielégítik a stakeholderek igényeit, és számukra adott a lehetőség a visszacsatolásra (Tóth, 2003; Kovács, 2001).

3. A beszámolók hazai fejlődése

A vállalatok az előző fejezetben bemutatott két jelentéstípusa pontosan beleilleszkedik a (Kerekes, 2000) által megalkotott ötfokozatú fejlődési modellbe, mely a környezeti teljesítménnyel, fenntarthatósággal kapcsolatos bevallások egymás utáni szintjeit összegzi. Az ábra átdolgozott formáját jeleníti meg az 1. számú ábra:

1. ábra: Kerekes ötfokozatú modellje a bevallások fejlődéséről
2. ábra: Development of the reports by Kerekes

Forrás: (Kerekes, 2000) alapján saját szerkesztés

Ez a skála tehát az ezredforduló idejének állapota, a környezeti jelentések akkori fejlettségi szintjeinek jellemzői alapján készült. Az azóta eltelt időben egyrészt tökéletesedtek a környezeti jelentések, másrészt elterjedtek az akkor az ötödik, legfejlettebb szintbe sorolt fenntarthatósági jelentések is. A szakma, és a jelentéseket alkalmazó cégek tapasztalatainak közlései alapján az alábbiak szerint rendezhető újra az ábra.

1. Kerekes modelljének továbbfejlesztett változata

2. Updated form of the Kerekes-model

Forrás: saját szerkesztés

Az első fokozat ebben az esetben is az az állapot, amikor a vállalat pr- vagy marketingcélből zöld kommunikációt folytat, vagyis szórólapokkal, hirdetésekkel, esetenként rendezvényekkel (családi nap, egészségügyi nap) hirdeti környezeti teljesítményének a sikereit, elkendőzve a problémákat, káros hatásokat. A második fokozaton álló cégek már szerkesztett, széleskörű beszámolót készítenek, melyben jelentős számú hatás, valamint azok káros következményei ellen tett lépések jelennek meg főként.

A környezeti jelentés kategória a sikeres, környezetmenedzsment által támogatott, legtöbbször a piaci igények és szakmai ajánlások által összeállított beszámolók kategóriája. Ezekben a dokumentumokban pontos adatok, részletes elemzések jelennek meg. A jelentések időszakonként rendszeresen készülnek, és nyilvánosan elérhetők.

A fenntarthatósági bevallások kategóriát új fokozatként vezettem be az ábrába. Ebbe a szintbe tartoznak azok a vállalatok, akik a környezeti jelentések helyett vagy mellett már a fenntarthatóság iránt megvalósuló teljesítményükről is beszámolnak. Ezen a szinten azonban még – mint a környezeti beszámolók esetén – a jelentések nem szakmai-piaci ajánlás alapján, teljes körűen készülnek, hanem a cég különböző érdekei mentén összeállított tartalommal bírnak. Jellemzően nem veszik figyelembe az érintettek információs és egyéb igényeit sem.

Az értékelési skálán a legmagasabb fokozat a fenntarthatósági jelentéseké. Ez természetesen tág fogalom, és nem minden jelentés tartozhat ide. A legelfogadottabb szakmai vélemények alapján azok a beszámolók tartozhatnak ide, melyek a vállalat teljes tevékenységét vizsgálják és elemzik, nyilvánosságra hoznak minden jelentős és nem jelentős adatot, és a jelentés tartalmát az érintettek információs igényeinek tekintetbe vételével alakítják ki.

4. A fenntarthatósági jelentés és a környezeti menedzsment kapcsolódása

Az előzőekben bemutatott két beszámolótípus közül a környezeti jelentés kapcsolódása a menedzsmenthez egyértelmű: a jól működő irányítási rendszer önértékelésének része az ilyen bevallás, melyet lehetőség szerint (esetenként

szűkítve-szépítve) nyilvánosságra is hoznak. A jelentés fogadtatása, az esetleges visszhangok pedig – amennyiben a vállalat nyitott erre – megfelelő visszacsatolást biztosíthatnak.

A fenntarthatósági beszámoló és a környezeti menedzsment kapcsolatát ilyen pontosan körülírni szinte lehetetlen. A felvetődő legfontosabb problémák az alábbiak (Kovács 2001, Tóth 2003, és Kerekes 2000 alapján):

- rendelkezik-e a vállalat fenntarthatósági értékeléssel, vagy csak a részterületek eredményeit foglalja össze a jelentés?
- rendelkezik-e a vállalat környezeti vagy fenntarthatósági stratégiával? Milyen fő célok jelennek meg ezekben, mennyire illeszkedik ez a nemzetközi trendekhez?
- melyik eljárást tekinti prioritásnak a vállalat – a környezeti menedzsment megfelelőségét, vagy a fenntarthatóságot?
- törekszik-e a vállalat a megfelelő és pontos tájékoztatásra, vagy csak szükséges rosszként tekint a beszámolóra?
- figyelembe veszi-e a vezetés a jelentések eredményeit, és az érintettek reakcióit?

A környezetmenedzsment rendszer fejlettsége így visszatükröződik a fenntarthatósági jelentésekben is. A vállalat környezeti kockázatainak feltárása és értékelése egyaránt a környezetirányítás feladata, ezáltal a fenntarthatóság környezeti oldalának értékelése is így valósítható meg megfelelően.

5. A környezetmenedzsment szempontjából ideális fenntarthatósági jelentések

A hazai vállalatok fenntarthatósági beszámolóinak vizsgálata előtt szükséges volt egy ideális jelentés tartalmának meghatározása. Az előző fejezetekben is több esetben említésre került, hogy pontos összetételt nehéz meghatározni, ezért az értékeléskor inkább a vonatkozó szakmai források által hangsúlyozott elvek teljesülését lehetett vizsgálni. Ez alapján az alábbi feltételek teljesülése alapvető elvárás:

- Tükrözi a vállalat elhivatottságát. A beszámolóból egyértelműen látszik, hogy a vállalat nem kizárólag marketingcélből készíti a jelentést. Az anyag összeállítása, tartalma megfelel a jelenleg elvárt szakmai színvonalnak.
- Adatokra, eredményekre támaszkodik. A beszámoló konkrét méréseken, tapasztalatokon alapul, az eredmények valóságosak – vagy legalább hitelesnek tűnnek. Tartalmaz adatsorokat, tendenciákat, elemzéseket.
- Nyilvánosság. A fenntarthatósági jelentést és részeit széles körben elérhetővé tették, annak megtekintése bárki által lehetséges. Minden érdeklődő és érintett hozzáférhet a teljes anyaghoz, és érthetően tájékozódhat belőle.

Azok a beszámolók, melyek a fenti három kritériumnak nem feleltek meg, az első fejezetben tárgyalt skála maximum negyedik fokozatát érik el. Ebben az esetben elmondható, hogy legjobb esetben is a vállalat készíti ugyan fenntarthatósági

jelentést, és abban szerepel is a környezeti oldal, azonban az összetételt nem a külső igények, hanem a belső kommunikációs elvek határozzák meg.

Amennyiben a fenti három pont teljesül, és további, környezeti tényezőkre vonatkoztatott részeket is tartalmaz a jelentés, környezeti szempontból a négyes-ötös kategória valamelyikébe tartozik.

6. Hazai fenntarthatósági jelentések értékelése környezetmenedzsment szempontból

A vizsgálatra és értékelésre kiválasztott fenntarthatósági jelentések szándékosan több iparágból, több szakmai területről származnak. Ezzel két kitűzött cél teljesül: minél nagyobb piaci szegmens legyen lefedhető, és legyenek összemérhetőek az egyes területek közötti eltérések is. Így az alábbi vállalatok beszámolóit kerülték a kutatásba: Állami Autópálya Kezelő, CIB Csoport, Dreher Sörgyárak, Magyar Telekom, MOL Csoport, AUDI Hungária Motor, EGIS Nyrt., Pannon GSM (TELENOR), Zwack Unicum.

A jelentések időhorizontja jelentős eltéréseket mutat: van, amelyik három évet foglal össze, az ellenpélda pedig a MOL jelentése, mely fél éves távlatban vizsgálja a fenntarthatóság érdekében végzett munkát. (Igaz, ez az anyag inkább kiegészítő résznek tekinthető.) Mivel a környezetmenedzsment rendszerek szinte kizárólag éves gyakoriságú jelentéseket írnak elő, ezért az ennek való megfelelés nem minden esetben valósul meg.

A nyilvánosság elvét mindegyik jelentés megvalósítja, mivel az interneten (több-kevesebb kattintás után) bárki számára hozzáférhető, az adott vállalat oldalán megtalálhatók. A nyilvánosságra hozott beszámolók le is tölthetők. A közérthetőség elvét a környezetmenedzsment is megjeleníti a jelentésekre vonatkozóan. A beszámolók ennek is megfelelnek, mivel – a kellő szakmaiság mellett – az adatközlés érthetően történik bennük. Külön kiemelendők azok a dokumentumok, melyek ábrák, diagramok segítségével teszik szemléletesebbé az anyagot.

Kevés jelentés előremutató azonban a visszacsatolást tekintve. Az érintettek véleményének figyelembe vétele, vagy annak bármilyen befogadása ritkán jelenik meg. A véleménynyilvánításra közvetlen lehetőség nem minden esetben adott azon a felületen, ahol maguk az anyagok elérhetők.

Bár az adatok forrása és megbízhatósága természetesen száz százalékig nem értékelhető biztosan, elmondható, hogy a jelentések nagyrészt megjelölik azok eredetét. A különböző szegmensekben dolgozó vállalatok általában releváns adatokat közölnek (pl.: Autópálya Kezelő: baleset száma, CIB: ügyfelek száma, stb.), a környezeti oldalt tekintve azonban akadnak hiányosságok, nem minden környezeti hatás jelenik meg nevesített, kiemelt formában.

A jelentések mindegyike bemutatja a vállalat által alkalmazott környezetmenedzsment rendszereket. Ezek a legtöbb esetben az ISO szabványnak felelnek meg. A környezetirányításról, a vállalati szervezet ilyen irányú tevékenységéről

köteles minden szervezet beszámolni a környezeti jelentésben, ami hiánytalanul megvalósul.

A vizsgált hazai vállalatok közül egy híján mindegyik a Global Reporting Initiative útmutatásait követi. A jelentések ezért könnyen áttekinthetők, tartalmilag közel azonos szerkezetet mutatnak, melyet a GRI szerinti tartalomjegyzék még jobban támogat. Ennek köszönhetően a vállalati adatok, információk szinte teljes körűen megjelennek.

Kevés helyen szerepel a beszámolók között az időszaki terveket, és azok eredményét összegző lista. Mivel a környezetmenedzsment a folyamatos fejlesztés elvén működik a leghatékonyabban, ezért a kitűzött célok teljesülésének értékelése, valamint az új célok meghatározása alapvető feladat. A környezeti célok ilyen megvalósulása sajnos csupán egy-két jelentésben jelenik meg részletesen.

A fenntarthatósági jelentés szintjén elfogadhatóbb, azonban a környezetmenedzsment oldaláról már kevésbé, hogy sok esetben a teljes környezeti hatáslista nem kerül ismertetésre. A leggyakrabban a kiemelt, vagy magas környezeti kockázattal járó hatások részletes ismertetésére kerül sor, azonban az érintettek oldaláról nézve más területek vizsgálata is indokolt lehet.

Gyakori hiányosság a biodiverzitásra gyakorolt hatás. A GRI által legfontosabbnak kezelt energia, hulladék, vízszennyezés kérdések szinte minden anyagban kidolgozottak, azonban az ökológiai kérdések háttérbe szorulnak. Emellett az előbb említett hatások esetleges másodlagos következményei sincsenek részletezve. Az érintettek oldaláról érkező visszacsatolások hiányossága ebben az esetben kifejezetten érződik. Pozitív kivétel az Állami Autópályakezelő, ahol a természetvédelem ilyen aspektusai is részletesen ismertetésre kerülnek.

Sajnálatos módon szintén nem mindenhol jelenik meg a pénzügyi és környezetvédelmi rész összekapcsolása, mely talán a legtöbb információt nyújtaná a környezetmenedzsment eredményeiről. A környezetvédelmi termékadó befizetett összege, vagy az egyes környezetvédelmi beruházások megtérülése fontos tartalmi elem lehetne a jelentésekben.

7. A fenntarthatósági jelentések környezetmenedzsment szempontú fejlesztési lehetőségei

A korábbi fejezetekben ismertetett hiányosságok célzott fejlesztésekkel ellensúlyozhatók. Ennek azonban akkor lehet megfelelő eredménye, ha az ipar, a szakma, és a törvényhozás egyaránt megfelelő tudatossággal közelítse meg a kérdést. Az egységes szabályozási környezet sajnálatos módon a környezeti jelentésekre, a környezetvédelmi beszámolókra sem jött még létre. E nélkül kizárólag a vállalaton múlik a tartalom meghatározása, érdemes tehát egy útmutató rendszert megalkotni, melyet a magyar vállalatok alkalmazni tudnak.

Szintén a vállalati oldal motivációját tudná jelentősen javítani, ha kialakulna egy olyan, országos szintű program, mely valamilyen szempontból előnyben

részesíti az elvárásokat teljesítő szervezeteket. Erre több nemzetközi példa is van, az adókedvezményektől a „jó példa” állításán keresztül rengeteg megoldásig. A cégek számára fontos a társadalmi megítélés, ezért várhatóan nagyobb teljesítményt nyújtanának.

A központilag meghatározott elvárások jelentős előrelépést hoznának az egységesítés terén is. A különböző időtávokon értelmezett jelentések, valamint az akár iparágon belüli eltérő értelmezések jelenleg az összehasonlíthatóságot korlátozzák.

Általános probléma a beszámolókkal, hogy az érintettek körét nem veszik figyelembe, nem összegzik. Ennek köszönhetően gyakorlatilag lehetetlen a teljes körű visszacsatolás lehetősége: egyszerűen nem jut el mindenkihez az információ. Ezt a hiányosságot pótolva a jelentések tartalma kiegészülne az olyan területekkel, melyek a vállalat oldaláról nem tűnnek kiemelten fontosnak, azonban az érintettek számára jelentősek.

A környezeti jelentések esetében nagyobb arányban fordul elő, hogy a másodlagos hatásokkal is foglalkoznak, míg a fenntarthatósági jelentések inkább a nagyobb nagyságrendű hatásokra koncentrálnak. A helyi viszonyok szerint értelmezett, szűkebb lehatárolású hatások azonban ugyanolyan fontosak, kisebb vállalkozások esetében az érintettek főként ezzel találkozhatnak.

A legfontosabb tényező a siker érdekében azonban a vállalati tudatosság kiszélesítése. A környezeti menedzsmentet alkalmazó vállalatok mindegyikéről elmondható, hogy valamilyen szinten rendelkeznek ezzel az adottsággal. A megfelelő fenntarthatósági jelentés azonban új szemléletet vár el, melyben az egyes intézkedések súlyát és szerepét több szempontból is értékelni kell.

Ehhez a szemléletváltáshoz jelentene megfelelő kiegészítést egy olyan keret, melyet a mintaeljárások, útmutatók jelentetnének. A fenntarthatósági jelentések így környezeti szempontból is ellátnák feladatukat, és megfelelnek céljuknak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ÁLLAMI Autópálya Kezelő Zrt. Fenntarthatósági jelentés 2010

AUDI HUNGARIA MOTOR Kft. Éves jelentés 2011

BÁRTH-FEHÉR, Szilvia. 2010. „Környezetvédelem én fenntarthatóság a hazai vállalati gyakorlatban” Budapest, BCE, Versenyképesség Kutatás Műhelytanulmányosorozat, 96. sz. tanulmány

BERÉNYI, László. 2007. „A fenntarthatóság szervezeti szintű értékelése” Miskolc, Doktori értekezés

CIB CSOPORT Fenntarthatósági jelentés 2011

DREHER Sörgyárak Zrt. Fenntarthatósági jelentés 2007-2010

EGIS Nyrt. Fenntarthatósági jelentés 2009/10

HARANGOZÓ, Gábor. 2007. „Mitől zöld egy vállalat? A termelő vállalatok környezeti teljesítménye” Budapest, BCE, Doktori értekezés

KOVÁCS, Eszter. 2001. „Vállalati környezeti jelentések elemzése a nemzetközi tapasztalatok tükrében” Budapest, BKE Környezettudományi Intézetének tanulmányai, 3. szám

KOVÁCS, Eszter. 2000. „A környezeti jelentések szerepe a vállalatok környezeti és társadalmi felelősségének előmozdításában” Budapest, BCE, Doktori értekezés

KEREKES, Sándor és KINDLER, József. 1997. „Vállalati környezetmenedzsment” Budapest, BKE Környezetgazdaságtani és Technológiai tanszék

MAGYAR TELEKOM Fenntarthatósági jelentés 2011

MOL CSOPORT 2012I. féléves fenntarthatósági jelentés

PANNON GSM TÁVKÖZLÉSI ZRT. Fenntarthatósági jelentés 2009

TÓTH, Gergely. 2003. „Vállalatok környezeti érdemrendje – A vállalati fenntarthatóság minősítéséről és ennek nehézségeiről” Kovász, VII. évfolyam, tavasz-nyár, 5-26. oldal

ZWACK UNICUM NYRT. Fenntarthatósági jelentés 2010

<http://www.sustainability-indices.com/>

<https://www.globalreporting.org/reporting/reporting-framework-overview/national-annexes/Pages/default.aspx>